

ŠTEV. BROJ 12. * V LJUBLJANI, DECEMBER 1929. * LETO GODINA XI.

VASILJE DUČEVIĆ:

Živela Jugoslavija!

rohuvalo je eto deset godina, od kako mi, Sokoli uporno radimo na zbližavanju našeg troimenog naroda. I uspeh je evo tu. Postigli smo ono što smo želeli. Naime ostvarilo se Jugoslovenstvo; jedan od naših sokolskih ciljeva je postignut. Pa zar nije to veliki uspeh? Pa još kako je velik! Kamo sreće da se ime »Jugoslavija« rasprostire od Jadranskog do Crnog Mora, da smo zajedno sa braćom Bugarima. Daće valjda Bog, pa će i to biti. Samo istrajno radimo kao i dosad pa ćemo i to postići. Ovo je zaista radostan događaj, koga će istorija Sokolstva zabeležiti zlatnim slovima. Podvlačim istorija Sokolstva, jer mi, Sokoli imamo najviše prava da se ponosimo ovim događajem. Mi smo nosioci te tako lepe i uzvišene ideje, ideje jugoslavenstva.

Ako pogledamo malo natrag u rezultate našeg dosadašnjeg sokolskog rada, videćemo, da nijedan pokušaj ma na kom polju nije bio bez uspeha. To treba da nas još više hrabri i čeliči za budući naš sokolski rad u našem narodu. Istina taj uspeh je malo sporo imao, ali glavno je, da je postignut jer ono što se sporo a istrajno radi je sigurnije. Ostvarili smo san Mučenika — Sokola, Gavrila Principa i njegovih dičnih drugova, koji su za jugoslovenstvo časno i junački otišli u smrt.

Dakle, kao što vidimo, jedan od glavnih sokolskih ciljeva je ostvaren. Ostaje nam još dva, jer sokolska organizacija ima tri glavna cilja a to su: »Kroz Sokolstvo za Jugoslovenstvo, od Jugoslovenstva ka Slovenstvu i od Slovenstva ka Čovečanstvu«. Samo napred braćo naraštajci, jer na nama leži budućnost Sokolstva, a bez Sokolstva ništa biti ne može! Napred samo, »zagrljeni slogom bratskom povedimo kolo novo,« kolo ljubavi, bratstva i jednakosti! Samo na taj način ćemo postići svoje ciljeve! Ustrajno radimo i nikad ne susta-
nimo. Na taj način ćemo oživotvoriti svetle i uzvišene ideale naših Vidovdanskih junaka i mučenika i div-
Sokolova. Naići ćemo i na poteškoće, ali nemojmo klonuti nego u tim trenucima treba da se setimo stihova:

»Bez muke se pjesma ne ispoja,
bez muke se sablja ne sakova.«

Budemo li tako radili uspeha će bez svake sumnje biti.
Neka živi naša divna i prekrasna Otadžbina Jugoslavija!

MICUN M. PAVIČEVIĆ:

Karadjordje.

»Koekude«, mi smo sreće hude:
Naši tori — dušmanski obori,
naše kule — turske karaule,
naše ljube — janičari ljube!...

Kididžija, Birčanin Ilija,
gorski vuče, o Veljko Hajduče,
domobrane, Kursula Jovane —
svi ustajte, okove kidajte!...

Crni Đorđe, k'o oluja prođe
kroz nahije... Padaju dahije...
Gusta tmica, orkan i bujica

vidik skrila, Srbiju prekrila...
Iz rijeka krvavog mlijeka:
Niče slava, vaskrsnu država!...

Letovanje Sokola iz Vel. Bečkereka na Jadranu.

Zdravlje, vazduh i voda su glavne osnove na kojima se bazira celokupno zdravlje jednog čoveka, ovim rečima je počeo brat Dr. Miša Matić, predsednik KPO, predavanje onim Sokolima koji su nameravali da pođu na more. Željno se je čekao određen dan kada smo trebali da se ukrcamo u voz, koji će nas fijučući odneti na naš plavi Jadran, da nademo tamo ono, na čemu se zbilja bazira zdravlje jednog Sokola. Krenuli smo desetog jula. U oči tog dana svaki se je spremio, oduševljen time što će Sokolima na more. Brat starosta Miloš Stanojević i brat načelnik Šaca Pavlović kao naše vođe su nas posavetovali o svemu što je potrebno za čitav mesec dana. Desetog jula u 7 i po časova smo već svi bili na stanici, bilo nas je svega 85 članova Sokola sviju rodova. Tri vagona su već bila spremljena, brzo se u njih ukrcamo i smestimo jer voz se kroz nekoliko minuta već trebao da krene. U trenutku kad se voz kretao svi smo zapevali jednu pesmu kao oproštaj onima, koji ostaju prateći nas pogledom sve dok im nije izčezao iz vida voz, koji nas je žurno nosio...

Put od Vel. Bečkereka do Zagreba nije bio toliko interesantan koliko od Zagreba do sela Kaštela Starog. Kada smo zašli u Liku, svak se začudio kad je video kako je tu golem kamen i kakva su bedna sela sa celokupnim stanovništvom. I zbilja čovek kad postavi diferenciju između sela u Vojvodini i sela u ovom kršu, sam se pita kako mogu i ovde da žive gde nema ni travke. Ali čovek ako dublje razmisli sam će da zaključi da je baš to stanovništvo od pohvale, jer je i pored tih teškoća ipak svesno, da je to njegovo i da im je to otadžbina pa bila ona i najbednija.

Tako od sela do sela stigli smo dvodnevnom putovanjem i u selo Kaštel Stari gde se nalazila vila za letovanje. Tu se isto brzo izkrcamo jer je voz dalje produžio. Tu su bila neka kola, na koja smo natovarili prtljage i zatim se polako za njima krenuli u selo, koje je dosta udaljeno od stanice. Ulazeći u selo pevali smo »Dalmacija i Lika to je naša dika«, koja je pesma objavljivala naš dolazak. U 9 časova stigli smo u vilu nazvanu »Kolombani«, tu se razmestimo po sobama i tek oko ponoći legnemo, da se spavanjem malo odmorimo i okrepimo.

Sutra u jutro oko 7 časova, nas probudi brat načelnik da idemo na jutarnju vežbu, koju smo tada redovno obavljali pre doručka. Posle vežbe smo doručkovali i zatim spremali trpezariju i spavaće sobe. Vila je od morske obale svega 10 do 15 koraka udaljena, pa zato čitav

dan bili u kupaćem kostimu. Kada smo sve uredili pođemo da se okupamo u more, koje nas svojim valima dizalo i spuštalo. Kupajući se i igrajući se u vodi čujemo zvono, koje nas je pozivalo na ručak. Ulažilismo redom u trpezariju i na stolu je svaki tražio najpre cedulicu sa svojim imenom, gde treba da zauzme mesto i to kao stalno pri svakom obedu. Ručajući ustane odjedno i brat starosta, i izabere dva naraštajca, kojima je dao dužnost dežurstva, t. j. da posluživaju vodom, solju itd. one koji budu zahtevali, dežurni su se svakog dana menjali. Većinom su dani ovako prolazili veselo i radosno, ali bilo je i izuzetnih dana t. j., kada smo se bolje proveli. Davali smo pozorišne predstave sa igrankom i to jedanput nedeljno. Na čelu diletanata bio je brat Laza Bogdanović tajnik KPO. On je kao reditelj radio svim silama da se pokažemo onom narodu, gde nema pozorišta, koliko to utiče na samo obrazovanje, i da time propagira Sokolstvo, tamo gde ih je rede naći. Predstave su bile naročito posećene, i publika je sa radoznalošću gledala scene na bini i slušala sokolski tamburački zbor, koji je svirao prateći scene na bini i na igranci. Pored pozorišnih predstava učestvovali smo i na javne vežbe, koje su priređivali ondašnja braća Sokoli. Davali smo nekoliko zasebnih tačaka na prvoj javnoj vežbi u Kaštel Starom. Tu smo požneli naročitog uspeha i pokazali koliko vrede Sokoli iz pitomog Banata. Drugu javnu vežbu priređivali su Sokoli u Kambelovcu, tamo smo davali isto nekoliko tačaka. Važno je spomenuti i to da je na javnom času prisustvovao i starešina Splitske župe. Zatim su priređivali Sokoli iz Splita akademiju, na koju smo isto bili pozvani. Mi da bi im ispunili želju otišli smo, ali na žalost nismo radili, jer nas kiša sprečila, a akademija se trebala održati na letnjem vežbalištu Sokolskog društva.

Provađajući se ovako divno zajedno sa tamošnjim Sokolima, došao je i dan odlaska. U oči tog dana da bi im i ako u njiovoj sredini vratili gostoprimstvo, priredili smo »Banatsko veče«, veče oproštaja. Ta svečanost odnosno banket bio je priređen u čast ondašnjih sokola kojima smo kumovali lanjske godine pri osvećenju njihove zastave. Na banketu su bili pozvani svi predstavnici Sokola i raznih još društava. Posle večere na banketu održani su pozdravni govori kao i oproštajni. U našoj sredini bio je i jedan poručnik hidroavijatike kao predstavnik vojske i mornarice. On je održao govor o ideji sokolstva i vojske koje se potpuno slažu. Ovaj govor oduševio je čitavu masu, koja je govornika digla na rukama iznad svih prisutnika, koji su govorili između sebe »ovo mora da je veliki sokolaš.« Najzad je održao govor i naš brat starešina, u kome naročito zahvaljuje na gostoprimstvu, i zatim izražava toplu želju da se opet vrati tu u bratskom zagrljaju.

Na banketu smo ostali do zore, jer smo odmah sa banketa otišli na stanicu stalno prađeni domaćinima. Najzad se ču i zviždanj vlaka koji nas je približavajući se svakog trenutka, sve više rastavljao od

naših domaćina. I vlak je stigao, ukrcamo se u njega, i već posle nekoliko trenutaka se krenuo da nas odnese možda za uvek. Za oproštaj isto smo pevali pesmu, s kojom smo izčezli i to vrlo brzo iza stena i brda, koji su nas sprečili, da bacimo i poslednji pogled na selo i na pučinu mora, čiji talasi herojski jure k obalskoj steni, da pokažu svoju moć po kojoj se ravna i moć našeg naroda, naše vojske i naših sokola. Stene i brda sprečavajući nas da gledamo veselim pogledom na more, prinudili su nas da sad gledamo njih tužnim pogledom i da ih duboko usadimo u našu memoriju...

Najzad kroz mnoge tunele, šume, visokih planina, dubokih dolina i prostranih ravnica, stigli smo u naš grad u naš V. Bečkerek. Tu su nas dočekali roditelji, braća i sestre sokoli i još mnogi drugi, koji su oduševljeno klicali »Živeli Sokoli!«

MILAN BESARABIĆ:

Primimo ih ...!

liže se dani, kada celome svetu treba da pokažemo naš trud i napor sa ozarenim licem. Još za malo dana te će braća odasvuda poleteti u bratski nam zagrljaj.

Dali smo spremni, da ih primimo?

Dali naše slovensko gostoprimstvo što od pradedova nosimo u sebi još uvek je tako moćno u srcu kao nekad?

Dali u bratskim grudima nadimaju se poleti naših mladih tela i buja li u mišicama našim krepka snaga? —

Primimo ih bratski i u gostoljublju pokažimo im svaki kut zemlje i duše naše, da vide da ih sve to rado dočekuje i prima. Nek svaki dom u domovini nam bude pred njima otvoren i svaki gost rado dočekan. Pamti pa vrati, kaže naš narod, zato setimo se kako su oni nas primili u Pragu pa im još lepše vratimo milo za drago.

Vi, mlada braćo, budite spremni, čas je tu da nogom stupiš lakom i pred svima pokaži tvoje snažne grudi da u njima snažno srce bije zadojeno i odgojeno idejom Sokolstva.

Pridi svaki zajedničkom radu i onda budućnost je naša. Samo tako rame uz rame grede se unapred i plodno polje ispred nas se nazire. I dok noga zajedno stupa misao da ne zaluta već ka jednoj istoj iskri da se uputi, tada mesto iskre plam će izbiti za njime oganj bukuti — silni oganj slovenstva.

Trenutak je blizu, budi samo gotov, da ga dočekaš dušom i telom. Razsvetljuje se naš vidik jer jutro je već tu!

Izdajica.

Igrokaz u tri čina.

Po Stevanu Sremcu priredio Velimir Gašparić.

(Svršetak.)

17. prizor.

(Začuje se rog. I odmah, kad je odsvirao, počeli su se skupljati veziri i lale, na suprotnoj strani dvorane, tako da ih publika vidi. Za neko vreme se pokažu Sultanove sluge do pojasa svučeni, te sa posebnim kratkim hlačicama, tako, da im sežu nogavice hlača 20 cm nad koljenima. Svi su vezani jednim dugačkim lancem. Kod prvoga i zadnjoga su dva stražara. Svi se postave nasuprot sultana. A međutim se pokažu i dželati sa bičevima u ruci, te se naklone caru. Stražari zapovedaju slugama neka pozdrave sultana, ali oni ne će, dok ne dobiju bičevima po leđima. Istom onda se jedva nekako poklone.)

Dželati *(se naklone)*: Neka zapoveda jasni car!

Sultan *(pride bliže k prozoru)*: Počnite! Veljko će biti prvi na redu! — Dobro udarajte i dobro vežite jaja, da im ne ispadnu. A vi ostali pazite, da nitko o ovom događaju što ne zine. Njihova imena neka padnu u večni zaborav. — A njihova trupla ne sme nitko da pokopa, jer onaj koji bi se to usudio napraviti, platit će glavom. A sada počnite!

Dželati *(skoče k Veljku, te ga odvežu od skupnog lanca i privežu k stupu. Dva dželata stanu ga udarati bičevima po leđima i nogama. A Veljko šuti i od muka oči obraća proti nebu)*.

Veljko *(bolnim glasom)*: Dimitrije, Dimitrije, nesretni sine, nisi zavredio, da te je tvoja majka rodila i otac hranio! Izdajice! Ti izdajice! Ti se naslađuješ našim mukama, a tvojim će se netko drugi veseliti. Dimitrije — — izdajico!

Dimitrije se okrene i kao da progutne te reči. Sultan videći da Dimitriju to smeta, poviče na Veljka.

Sultan *(ljutito)*: Šuti, ubojice, da nisi ni pisnio više!

(Veljko se je već od silnih udaraca srušio na stup i počeo stenjati. Ostali njegovi drugovi škrguću zubima i stišću pesnice. Kad su videli dželati, da je pao Veljko u nesvest, odvezali su ga i polili vodom da se osvesti. Kad se malo osvestio, počeo je opet stenjati. Ali ga dželati ne pušćaju na miru, te ga povale na trbuh. Jedan od dželata doneše u kleštima jedno jaje, a drugi drugo, te ga metnu u krpu. Ostali dželati ga drže, da ne može Veljko ni maknuti. Kad oseti Veljko vrućinu jajeta zastenje od boli.)

Veljko: Jao, moja mila majko! Ti — izdajice — izdajice!

Dimitrije *(uzbuđeno)*: Šuti pa trpi! Što si tražio, to si dobio!

Sultan *(se samo nasmeši)*.

Ali-rašid (da ne gleda muke, okrenuo se prema publici i začepio uši).

Međutim su Veljku dželati već svezali jaja te ga pustili. Veljko je pokušao u velikim bolovima da ustane, ali više nije mogao. Počeo je još bolje vikati i stenjati, dok nije pao u nesvest. A posle toga su ga izneli za kulise. Ostali njegovi drugovi počeli su nekoji tiho plakati, drugi opet glasno, a jedni su svoju unutranju bol svladavali.

Kad su izneli Veljka za kulise, došli su na red ostali. Samo s tom razlikom, da je došlo još više dželata, te su ih počeli bičevati onako nevezane. Nekoji viču: »Majko, oh majko, slatka moja majko!« Drugi opet: »Ti prokleti izdajico!« Ta vika od početka sve više i više raste, dok se ne pretvori u strašno stenjanje. A posle toga su na isti način kao prije dželati vezali jaja pod koljena. I onda se opet počelo strašno jaukanje i stenjanje.

Dimitrije (više nije mogao gledati, te se stane po sobi šetati i sam za sebe govoriti): Zbilja sam strašna izdajica! Zar sam mogao to ja da učinim! Ah, ah! (Se stane šetati po sobi.)

U to su izneli jednog po jednog onesvešćenog sultanovog slugu. Nekoji veziri i lale ne moguše gledati te muke i skloniše se za kulise. Kad su zadnjega izneli, okrene se sultan od prozora u sobu.

Sultan (Dimitriji): Jesi li vidio kako su se mučili? Ha, ha, ha! Bolje muke si nismo mogli izmisliti, zar ne, moj Dimitrije?

Ali-rašid: Da, da svetli care, te muke su, Alaha mi, strašne bile!

Dimitrije: Jasni care, bolje muke si nisi mogao izmisliti, tako mi Alaha.

U to se je na dvorištu napravila potpuna tama, te je zavladao potpuni mir. Samo u daljini se čuje glas sove.

18. prizor.

Sultan (tarući si ruke, stane se šetati): No hvala dragome Alahu to smo sada donekle svršili! A sada treba da tebe nagradimo.

Ti ćeš, dragi Dimitrije, svoju daursku veru lepo zaboraviti, te ćeš postati moj ljubimac. Darujem ti moj najlepší grad. Moj vezir će ti iz moje blagajne dati koliko budeš hteo novaca i bogatstva. A ja ti danas dajem krasno tursko ime Šemsedin. Tako ćeš se od danas ti zvati. I podižem te na čast — paše. Šemsedin paša!

Dimitrije (stane ljubiti skute sultanove): Oh, kakva milost, jasni moj care, to ja gotovo nisam zaslužio. Sve što ti želiš, svetli care, to ću učiniti. Zabacit ću moju daursku veru i postat ću veran Alahu i tebi, jasni care i gospodare!

Zastor padne.

III. ČIN.

O s o b e u III. činu.

Šemsedin, paša. — Inok, kaluđer.

Događa se u jednoj šumici blizu Šemsedinova dvora. U pozadini se vidi Šemsedinov grad, malo dalje polje i onda groblje. Kroz sredinu pozornice vodi puteljak, na levoj strani isto tako puteljak. U levom kutu kod krošnjastog drveta stoji postrance lepa kamenita klupa.

1. prizor.

Kad se digne zastor, neko vreme je sve tiho, samo iz grada se čuje žamor ljudi. A inače prekida tišinu cvrkut ptica peвица. Sunce je baš zašlo. Na pozornici je polutama.

Šemsedin (*ide polako iz grada po putu, onda stane, te se nešto zamisli i kroz neko vreme kao sam za sebe govori*): Ja, Juda braće svoje nemam nigde mira. Njihovo me prokletstvo prati svuda. — Smrti ne mogu nigde naći. — Ah — strašno, strašno! Što da radim? — — — Da se ubijem? — — — Da si končam svoj ogavni život? — — — Oh, ja — a — iz — dajica! (*Polazi prema klupi pred njom stane.*) Zar ni tu ne mogu naći mira? Što da radim? — Što da činim? — Ah, samo mira sam željan. (*Sedne na klupu i nasloni se desnom rukom na naslonjač, glavu metne na lakat svoje ruke, te zarida.*) Neka prokleta kob mi je uvek pred očima. Je li to krv moje izdane braće ili prolivena hrišćanska krv? — Što je to? (*Trgne se.*) Oh, grozno — oo, strašno! Zar nema za mene pomoći? — Narodnost i veru svoju zabacio sam. Ne — nema za mene pomoći. Samo smrt je moj spas. Strašno!

2. prizor.

Začuju se koraci i pokaže se na puteljku na desnoj strani neki starac. Obučen je u samostanske skute, kao što ih nose kaluđeri na gori Atosu.

Šemsedin (*se trgne*): Tko to ide? — Tko je to?

Inok (*približivši se klupi nakloni se te reče*): Sa Atosa sam... Iz Hilandara, tihoga staništa Svetog Simeuna i Save i čedo sam njihovo, čestiti Šemsedin pašo! Slabi bleđi podražatelj njihov; umorni putnik, koji se trudim da gredem stopama njihovim... Prosim sada za manastir koji se negda carska laora zvao i carski delio i ugošćavao svakog putnika i prosjaka!... Neispitani su putevi božjeg promisla, a kolo sudbine, eto tako se kreće, gospodar!... Ko je nekad štedro delio, sada — prosi.

Šemsedin (*ga bolje pogleda*): A koga si plemena i zemlje sin, i domovina koja ti je?

Inok (*pokazujuć prstom*): Domovina je moja — nebo, a gresi nasleđe moje na zemlji, gospodaru!... Baška je moj zemni privremeni stan, moj gostinik, u kome kratkovremeni putnik boravi.

Šemsedin (*kad je čuo ime Raška, trže se ali ipak se nekoliko smiri i reče*): O, sveti oče, paklene me muke već ovde na zemlji muče!... Ima li nebo oprostaja svakome grehu, oče?...

Inok: Milost je božja kao zelena, sine paćeni!

Šemsedin (*se ustane i pride Inoku*): Zar i meni otpadniku raškom, koji sam zabludio?

Inok (*mu kazuje kažiprstom*): »Kažem vam, da će tako biti veća radost na nebu za jednog grešnika, koji se kaje, nego li za devedeset i devet pravednika, kojima ne treba pokajanja!« rekao je Hristos, spas naš, sine zabludeli!

Šemsedin: O, oče sveti, greh je moj velik. (*Izvadi iza pasa kesu dukata pa je daje Inoku.*) Evo ti, pobožna dušo, maleni priložak; nosi ga večnoj kući svetih Nemanjića!... Uzmi to i moli se Bogu za mene grešnog!

Inok: Molitve moje za tebe dizat će se svakog jutra i večera za jedno s kadom mirisnim iz kadionice nebu u visine! (*I uzme dar.*)

Šemsedin (*metne ruku na srce*): I opet ti velim, duša moja silno pati, oče, jer greh moj je velik!... O, oče sveti! Pamtiš li, kad, ono padne Novo Brdo, i roblje kad se povede?...

Inok (*kima glavom*): Pamtim gospodaru! Još čini mi se da čujem plač i lelek nesretnih matera i kćeri, ljuba i seja za svojim... Druge govori besmo, a zajedno i zaboravljeni besmo, sretnijim danima, kao bezbrižna deca, često puta lov lovljasko u Praprotnici, gori čarnoj, a u danima tuge, kao roblje, zajedno oplakivasko rodni grad i zemlju i starog nesrećnog despota!

Šemsedin (*uplašeno*): Ti si Novobrdanin?

Inok: Jesam, gospodaru! Drug njihov, rekoš ti. Oni ugledni odvedeni behu u daleku Brusu u janičare, a mene, slaba i neugledna, prodaše na trgu robova. Smilova se na mene bolna hrišćanska duša; kupi me i darova mi slobodu, a ja se tada zavetovah za sve svoje dane Hristusu, Spasu našem.

Šemsedin (*bolno*): Oče sveti, moli se dan i noć za mene, jer sam velik grešnik! — (*Skine svoje skupoceno prstenje, te ga daje Inoku, pa mu se prikloni i šapatom reče*.) Znaš li, jesi li čuo za ono sedam neopojanih grobova? (*Pokaže na groblje.*)

Inok (*prikima*): Znam ih! Pobožne duše čuju svaku noć brnjanje zvona.

Šemsedin (*plaho i zagušeno*): To su moje žrtve, oče! — Ja sam Rašanin, Novobrdanin!... Ja ih izdadoh, oče, za vlast i gospodstvo...

Inok (*krikne zaprepašćeno i izpusti dobivene darove*): Tomašić!..

Šemsedin (*govori drhtavim glasom*): Ti Judini srebrnici žegu me i mira mi ne dadu!... Vidiš li ti Kajinov žig na brižnom čelu ovom ispod turbana? (*Pokaže na čelo.*) — Ima li, oče, oprostaja za mene?

Inok: Judo! (*Odbaci od sebe dukate a posle mu zapne reč u grlu.*) — Ne-e-ma ti oprostaja, sine Sodome i Gomore!

Šemsedin (*padne pred Inoka na koljena*): A ti me nauči što da činim! — Nauči me sveti oče!

Inok (*stupi korak natrag*): I bacivši srebrnike u crkvi, izide i otide, te se obesil! — Tako uradi Juda Iskarjota, — — — Judo iz Novog Brda! (*To rekavši ode za kulise.*)

3. prizor.

Šemsedin sam.

Kad je to čuo Dimitrije, padne licem na zemlju šuteći neko vreme. U to se već sumračilo i mesec je obasjao klupu.

Šemsedin (*dižući se*): Jao meni!... Oh, jao meni nesretnome sinu! (*Opet zašuti i padne na zemlju licem.*) Što da činim?! (*Opet zašuti.*) Što da činim? Jao meni! (*Opet se ustane ponavljajući Inokove reči:*) I baci srebrnike u crkvi, izide, te se obes! Tako uradi Juda Iskarjota, Judo iz Novog Brda. (*Zašuti.*) Jesu li to meni reči utešnice? Strašno! Grozno! Što da radim? Što da činim! Ja — Juda Novog Brda, — oh —! (*Okrene se i ide, uzdišući, na klupu, te sedne.*) Jao majko moja, što si me takova rodila! Jao meni. (*Zašuti i opet potiho ponovi Inokove reči:*) Izbacivši srebrnike... (*Nakon toga je nešto dulja stanka, a iz dvora se čuje lavež pasa.*) Zar meni drugo ne preostaje nego smrt Jude Iskarjota? Što da činim, majko moja nesretna?! (*Sada se opet digne te se zamisli i gleda neko vreme na groblje, a posle toga se trže i segne za pas, izvadi dugi nož, te ga stane ogledavati.*) Zar to je moj jedini spas? Ja moram umret kao Juda! Taj nož je moj jedini spas! (*Poljubi nož i stane ga dizati polako u zrak i onda zamahne, te se zabode u srce.*) To je moj spas! (*U to se začuje kukanje sove, a Šemsedin se stenjući i hropeći sruši na zemlju.*)

Zastor padne.

Pomenki o priroduoslovju.

V.

raja morja, kamor sem prišel kot po navadi, sem našel svojega znanca čepečega na produ. Na nizki prevesni skali je imel pritrjen drog, ki mu je visela jeklena palica skoraj do vodne gladine. Poleg njega je ležalo več pletenk, vsaka vtaknjena skozi zamašek iz plutovine.

»To sem pripravil, da vam pokažem nekaj v odgovor na eno trditv v vaši zadnji pridigi«.

Stopil sem k njemu. Imel je še vse pletenke v roki.

»Tě palice, tudi ona na drogu, so omagnetene. Vsaka ima po dva nasprotna si pola: po enega pozitivnega in enega negativnega. Takšna dva se privlačujeta. Enaki poli, sami pozitivni ali sami negativni, se pa odbijajo. To vam je seveda znano. Omenil sem samo, da ste opozorjeni na delujoče sile pri poslednjih poskusih.«

Spustil je najprej eno pletenko v vodo. Prizibala se je pod obešen magnet.

»Ta pletenka se je ustavila točno pod polom tega obešenca, pa ne bo dolgo tam ostala.«

Poslal ji je družico.

»Vidite, obe bi radi bili na sredi. Ker sta enako močni, odriva druga drugo in sredi je prosta. Pa kako pedantni sta! Premaknite ju, kakor hočete, vedno silita nazaj do prvotne medsebojne razdalje. Smisel za red in enakopravnost se vidi še bolje, če povečam njiju družbo še za eno enoto. Sedaj se razporedijo v enakostraničen trikotnik. Četrta pletenka razširi lik v kvadrat, peta v peterokotnik, pa le za malo časa. Lik je labilen in se druži ob najmanjšem tresljaju v kvadrat z eno pletenko na sredi. Da nastane peterokotnik, je potrebna še ena. Sedma pa deformira pravilni peterokotnik prerivši se proti srednji, ki se ji mora nekoliko odmakniti, da sta obe enako oddaljeni od privlačujočega pola.

Zaloga pletenk mi je pošla. Zato vam ne morem pokazati, da je število teh raznovrstnih skupin omejeno, da je odvisno od jakosti pola obešenega magneta, ki privlačuje pletenke, in tudi od jakosti teh, ki se med seboj odbijajo.

Ti liki so ravninski, a bi se dali doseči tudi prostorski, če bi zamenjali magnet z oelektrenimi krogli. Pozitivno bi pritrdili sredi izlojuče tekočine. Tvorila bi jedro. Negativne naj bi prosto plavale. Ako bi imele enako specifično težo s tekočino, bi se uvrstile enakomerno v prostoru okrog jedra. In če bi v tekočini ne bilo nobenega trenja in

bi sunili omenjene negativne krogle, da bi krožile, bi dobili precej veren model atoma. Seveda, sedaj z nastopajočo centrifugalno silo bi se krogle drugače razporedile, bi se vrtele okrog jedra, kakor planeti okrog solnca.

Pri atomu tvori jedro glavni del mase, okrog katere se vrstijo negativni delci, elektroni, ki si jih moramo predstavljati vse kot enako velike kvantume negativne elektrike, kot atome elektrike. Elektroni so najmanjši deli mase, ki jih sploh poznamo. Tudi ti se nahajajo v nekem sredstvu, eter imenovanem, in krožeč okrog atomovega jedra povzročajo vrtnice, povzročajo magnetizem. Atomi se obnašajo kot magneti, kakor se obnaša klopčič izolirane bakrene žice, če se po tej pretačkajo elektroni, če teče po njej električni tok. Kakor je odvisno maksimalno število pletenk v eni grupi od jakosti privlačujočega pola, tako je odvisno tudi največje število elektronov v enem atomu od jakosti jedra. Iz teorije se da celo sklepati, kakor sem že enkrat omenil, da je mogočih le dva in devetdeset vrst atomov, da je mogočih toliko prvin. Iz teh temeljnih snovi so sestavljena vsa telesa in vsako telo se da razstaviti v nje. Najmanjši deli teles, ki imajo še lastnosti njih celot, so kombinacije atomov. Atomskih skupin, molekul, je možnih brez števila. Kemiki lahko ustvarjajo nove iz starih in se tako morejo vmešavati v delo Najvišjega. Molekule se nizajo druga na drugo in poleg druge, tvoreč ob ugodnih prilikah kristale, tedaj tista lepa pravilna telesa, ki vas ob pogledu na nje spravljajo v ekstazo. Molekule se prijemljejo s svojimi poli, ki so v vsaki snovi v določenem številu in so razvrščeni na poseben način. Z razvrstitvijo teh polov je že določena oblika kristalov.

Mogoče vam dela težkoče predočba, kako se nizajo molekule druga za drugo in kako se sprijemajo ti nizi drug ob drugem, saj jih je tudi meni delalo. Idite k mehaniku, ki poseduje jak elektromagnet, in usujte na tega kup jeklenih krogel. Videli boste, kako se te sprijemljejo. Tudi prepričate se lahko, da se nastala kepa da razklati v nekih ploščah laže nego v drugih, prav tako kakor kristali. Samo v nečem se razločuje. Pri teh poskusih se razvrščajo krogle navadno nepravilno. To pa zato, ker jih magnet privlačuje že od daleč. Molekule se privlačujejo med seboj s silami, ki učinkujejo le v prav majhne razdalje. Obnašajo se kot zelo kratki magneti, pri katerih se privlak enega pola uničuje z odbojem drugega že v največji bližini. Posledica tega je, da se molekule nizajo v ravne ploskve, kakršne so pač one, ki mejijo kristale.

Slika, ki sem jo vam razvil o sestavi materije, ni in ne more biti popolna. Če sem v mislih telesa zdrobil v molekule, te v atome in sem tem odlučil negativne elektrone od pozitivnega jedra, nisem prišel do konca delitve, ker si lahko predočujem najmanjše dele na primer še kot nize valov, ali kot vrtnice ene in iste prasnovi, etra itd. A to ne

izpremeni prav čisto nič na dejstvu, da so omenjene fascinujoče oblike prirodnih teles le rezultat delujočih naravnih sil. Te so, ki prekašajo vsakega geometra v natančnosti delovanja. Te so geometri nad geometri.«

Zapazil je, da prihaja žena s sinom.

»Moram nehati. Moja žena ne sme slišati takšnih pogovorov. Takoj se užalosti. Saj veste, da ženske mislijo bolj s srcem nego z možgani.«

Enakost — bratstvo — svoboda.

(Nagovor pred vrsto.)

roje je velikih idej velike francoske revolucije, katere so sprejele moderne demokratske države in napredne ljudske vrste v svoj ščit: »Enakost, bratstvo in svoboda«.

Zdi se, kakor da skrivajo te besede v sebi nasprotje, da tam, kjer je enakost, ne more biti svobode, in kjer je svoboda, tam ne more biti bratstva. Toda razmotrimo smisel teh besed in shvatili bomo, da je njihovo nasprotstvo le dozdevno.

Kaj je enakost? Enakost pomeni takšno stanje človeške družbe, v katerem imajo vsi posamezniki enake pravice, a tudi enake dolžnosti. Stari vek ni poznal enakosti. V starem veku so bili vladajoči in vladani narodi, narodi svobodni in služoč, bili so svobodni ljudje in sužnji. Glejte samo na razliko med rimskimi državljani in barbari! Niti srednji vek ni poznal enakosti. Tudi v srednjem veku so bile neproste in svobodne ljudske plasti; bili so razni stanovi, duhovski, gosposki, viteški, meščanski, plemenitaški in selski, ki med seboj niso bili ravnopravni. Ščasom so nekateri izmed teh stanov pridobili na moči in vplivu, drugi pa so padli celo do stana osebne nesvobode. Tako je bilo vse do velike francoske revolucije. Šele ta je proglasila, da so vsi ljudje enaki, da ni med njimi razlike niti pred svetom niti pred Bogom.

Enakost se često slabo tolmači. Ljudje menijo, da pomeni enakost le enake pravice, pozabljajo pa, da imajo enake pravice za pogoj tudi enake dolžnosti. Če bi imeli ljudje le enake pravice, a ne tudi enakih dolžnosti, potem bi ne bilo enakosti, nego bila bi nova neenakost, četudi drugačna, nego je bila prejšnja.

Kaj je svoboda? Spomnite se prve dobe po prevratu, ko so ljudje menili, da lahko delajo, kar hočejo, »ker smo si sedaj sami gosposki«.

darji«. Tako je bila svoboda slabo razumevana. Prava svoboda se ne sme nikoli prevreči v anarhijo, v razsulo. Človeška družba mora imeti trdna pravila, zakone, po katerih se mora ravnati vsakdo, kdor hoče živeti med ljudmi. Zato pomeni prava svoboda delati le to, kar je dovoljeno, in ogibati se tega, kar ni dovoljeno. Poglejte pa, kako često in kako radi delajo ljudje ravno nasprotno. Prepovedano sadje tekne najboljše. Cigareta, pokajena na vlaku v oddelku za nekadilce, ima najlepši vonj. Hoja po prepovedani poti je najprijetnejša. Porečete morda, da so to malenkosti, toda ravno v takih malenkostih se spoznava najboljše, kako se razumeva svoboda, za katero se sicer navdušuje vsakdo, toda često le z usti, ne z dejanji, ne z lastnim vedenjem.

Preostaja še bratstvo. Bratstvo se da razumeti najbolje po besedah Kristusovih: »Ljubi bližnjega kakor samega sebe,« in »Česar nočeš, da bi storili drugi tebi, tega tudi ti njim ne stori!« V teh dveh stavkih je skrita vsa vsebina besede »bratstvo«.

Bratstvo ne pomenja le, da se med seboj nazivamo brate in sestre, ne znači le, da se tikamo. Bratstvo pomeni ljubezen do bližnjega, znači pomoč v sili in nesreči, nesebično in dejansko pomoč, ne pa morda le ničesar pomenjajočega in k ničemur obvezujočega pomilovanja. Bratstvo je most, ki se razteza p r e k o razlik po starosti, stanu in poklicu; lestva je, ki dviga nižjega k višjemu, in edina pot, po kateri more priti človeštvo višje in višje, vse do najvišje mete.

Na svetu je bilo skovanih že mnogo krasnih gesel, izmišljenih mnogo krasnih nauk in filozofskih sestavkov. Mnogo jih je bilo zavrženih, mnogo jih je ostalo nerazumljenih. Skrbimo, da ista usoda ne zadene tudi naših treh gesel »Enakost, svoboda, bratstvo«, da ne bodo ostala neplodna papirna fraza, katero ponavlja nemisleča drhal, ne da bi razumela njihovo vznesenost. Ta tri gesla naj nam bodo res vsebina življenja; ravnajmo se po njih in živimo za njih z vsem navdušenjem in z vso resničnostjo! Zdravo!

(Po »Vestniku sok. župy Jeronymovy« — letn. X., 10. štev. — priredil M. K—ć.)

ALBIN ČEBULAR:

Sokoličev ponos.

Dolge so sokolske vrste	v svoji moči ognjevit;
kot veriga speta čvrste,	domovina, duh srce
v svoji volji kremenite,	vedno le pri tebi je!
v svojem zdravju ponosite,	

Novi zakon o telesni vzgoji v Jugoslaviji. Nj. Vel. kralj je proglasil nov zakon o ustanovitvi »Sokola kraljevine Jugoslavije«, ki bo enotna organizacija in bo skrbela za telesno in moralno vzgojo vseh državljanov, zato lahko postane član te organizacije vsak polnoleten in neoporečen državljan kraljevine. Sokolu pa bo pripadala tudi sokolska deca in naraščaj. Obstajala bodo društva, župe in Savez, ki bo imel svoj sedež v Beogradu in mu bo za starešino prestolonaslednik kraljevine Jugoslavije.

Savezno upravo imenujeta minister prosvete ter minister vojne in mornarice v soglasju s predsednikom ministrskega sveta. Upravo žup imenuje savezna uprava, upravo društev pa župna uprava.

Sokolu kraljevine Jugoslavije lahko pripadajo učenci vseh narodnih meščanskih, srednjih, učiteljskih in strokovnih šol.

Člani bodo imeli na državnih železnicah, državnih ladjah in ostalih državnih prevoznih sredstvih za izlete, skupščine in druga poslovna potovanja vozne olajšave. Minister vojne in mornarice pa je pooblaščen, da predpiše olajšave glede obvezne službe v kadru za člane Sokola kraljevine Jugoslavije.

Vse dosedanje telesnovzgojne in telovadne organizacije, ki v teku treh tednov po razglasitvi tega zakona ne bodo pristopile k Sokolu kraljevine Jugoslavije, bodo ukinjene.

Jugoslovensko Sokolstvo je novi zakon sprejelo z veseljem na znanje, ker je s tem odstranjena mržnja, ki so jo gojile nekatere plemenske in verske organizacije proti Sokolu. Nadejamo se, da bo Sokol kraljevine Jugoslavije združil v svojih vrstah vse, ki jim je telesna vzgoja pri srcu in ki si želijo zdrav in krepek jugoslovenski rod in močno ter ugledno kraljevino Jugoslavijo. Naša sokolska mladina ostane zvesta tudi Sokolu kraljevine Jugoslavije.

Kalendaric sokolske omladine za leto 1930. Jugoslovenski Sokolski Savez je zopet izdal koledarček za sokolsko dečo in naraščaj, ki ga je uredil savezni starešina br. E. Gangl. Letošnji koledarček je še lepši od prvega ter ima okusne slike, na čelu pokojnega br. dr. Oražna, prvega starosta JSS. Med spisi se nahaja pesem: Sokolski rod od br. Gangla in Bogunovičev članek: U Beograd na slet — sokolska omladino! Jako prikladni sta pesmi: Naša prava in Sokolovi moji tiči, ki sta opremljeni z notami, da jih bo sokolska mladina lahko prepevala. Ostale rubrike so iste kakor v lanskem koledarčku in bodo naraščaju dobro služile za razne sokolske beležke. Cena koledarčku je 2 Din, nizka dovolj, da si ga bo lahko vsakdo omislil.

Brezžičništvo in vreme. A. Boutaric, prof. na dijonskem vseučilišču, vidi možnost, da se bo brezžična telegrafija dala izkoriščati za napoved vremena. Proučavane parasite šumov, ki se skoro stalno slišijo, kadar poslušaj v radiotelefonski slušalki, utegne dovesti do tega. Jakost in obilica teh priživniških zvokov se znatno večata ob izvestnih vplivih, osobito če se bliža nevihta. Uprav za to, da bi dognal prihod neviht, je ruski fizik Popov leta 1895. spojil anteno s kohererjem, ki ga je bil pravkar odkril Branly, naredivši tako prvo sprejemno postajo Hertzovih valov. Poschod niso nehali študirati teh zavedavih šumov učenjaki, baveči se z radiotelefonijo, in ljubitelji. Potemtakem je umljivo, da nas bo neprekidno beleženje zavedavih glasov moglo sčasoma poučiti o dogodkih, ki se vrše v ozračju v velikih razdaljah, in prinašati važno oporišče za napoved vremena, ki je dandanes še precej negotova.

Postojanke pred govorečim kinom. Kateri iznajdbe so privedle v izum govorečega kinematografa? Prva je tavnastrop drja Parisa iz l. 1823. Deset let pozneje Plateau-jev fenatistikop. Leta

1868. poskuša Reynaud kakor njegovi predniki, da bi oživil tvoril sintezo premikanja z zootropom. Anglež Muybridge na pravi l. 1878. v Kaliforniji fotografije dirajočega konja. Te slike, naglo projicirane, kažejo konjski tek. L. 1881. iznajde Reynaud nov stroj, praksinoskop. Od l. 1889. do 1892. proučujeta Francoza Marey in Demeny udejstvitev gibanja podob. Marey odkrije aparat, ki posname dvanajst slik obenem. L. 1893. spravi Edison svoj kinetoskop v svet. To je škatla z okroglo odprtino. Če vržeš novce v posebno režo in gledaš skozi okroglo lino, vidiš živahen prizor, nastajajoč iz zaporednih fotografij. Demeny sestavi l. 1894. bioskop in Georges Pasturieu film ali onico. L. 1895. je znamenito zbog prve žive projekcije z Lumière-ovimi pripravami v Parizu. L. 1896. nastopi Paulov projektor. L. 1907. da Evgen Lauste, Francoz iz Amerike, v Londonu patentirati svoj aparat za zvočni film. Isto leto proučujejo L. Robimarga in drugi uporabo zvoka, godbe in petja v filmu. L. 1910. da Edison projektor s fonografom med ljudi. L. 1926. se pojavi ameriški vitafon, T. W. Case in družba Fox-Film pa postavijo movieton. Od l. 1927. do 1929. se predvajajo prvi zvočni filmi.

Avtomobilizem in avijatika na Čehoslovaškem. Bratska republika si močno prizadeva, da bi razvila civilno avtomobilstvo in letalstvo. Glede prvega štejejo nič manj kot 24 posebnih dnevnikov, posvečenih tej stroki. Kar se tiče državljanске avijatike, se njen mogočni razmah da razbrati iz naslednjih podatkov: L. 1920. je bilo građanske avijatike toliko kot nič; saj so šteli tisto leto samo 21 poletov. Tekom l. 1928. se je izvršilo 5189 poletov. Prevoz z zračno pošto je l. 1920. znašal samo 14.197 kg, medtem ko je lani 5.561.000 kg, ne všteti tranzitnih pošilk, ki so tehtale v celoti 12.448.000 kg. Potnikov se je leta 1920. vozilo 11, lani pa 14.436.

Napredovanje esperanta. O tem se je govorilo na letni pojedini esperantske družbe v New-Yorku. Med drugim se omenja, da se v Stockholmu in 30 drugih mestih na Švedskem poučuje esperanto največ v primeri z ostalimi tujimi jeziki. Ta napredek je omogočila nova učna metoda, po kateri si poprečni dijak prisvoji to mednarodno občilo v 6 tednih. Trideset tri brezžične postaje v Evropi dajejo tečaje in kramljanja v esperantu. Lani se je 60.000 knjig v esperantu porazdelilo na

Japonskem, kjer se je vzbudilo zanimanje zaradi pouka na postaji v Tokiu. V Ameriki oddajata novice v esperantu radijski postaji Minneapolis in Saint Paul.

Kako so sprejeli tisk. Spočetka je bilo navdušenje tolikšno, da so tipografijo nazivali božanstveno umetnost. Vendar oduševljenje ni bilo brez izjem, čudovita iznajdba je naletela na ostre protivnike. Najbeseje so nasprotovali seveda prepisovalci, ki so se bali za zaslužek. Potlej pa cerkveni veljaki, smatrajoči vulgarizacijo svetih tekstov za bogoskrunstvo. Med sovražniki novega izuma so stali polučenjaki — mnogobrojni! — ki so se videli oropane svojega sijaja, čim bi dostopnejša izobrazba približala študirancu z običnim ljudstvom. Te malodušne osebe koristijo pripravljale tiskarstvu vsakojakih ovir. Odkraja so črkostavce smatrali za čarovnike. Feliks Luquin poroča v svojem delu (*École typographique moderne*), kako je Fust de Magouza prinesel v Pariz nekaj izvodov svojih tiskanih knjig, kako so ga zbog tega obdolžili čarobe in zveze s hudobcem. Pozvali so ga pred parlament. Obsodba je bila že izrečena, toda Ljudevit XI. jo je razveljavil. Tedaj so se še dobili učenjaki ter izobraženci, ki niso marali sprejeti tiskanih knjig v svoje biblioteke, češ, da morebiti hudoba čepi v njih. Navzlic temu se je tiskarstvo urno širilo in ob koncu 16. stol. bilo udomačeno v 16 evropskih deželah. V Italiji in Franciji je najbolj uspevalo. Ljudevit XI. je bil tiskarstvu pokrovitelj. L. 1470. so trije Fustovi učenci otvorili prvo francosko tiskarno v sorbonski dvorani. Ljudevitovi nasledniki so priznali dokaj predstvenih pravic tipografom in Ljudevit XII. je njih društvo obkrožil davkov ter dovolil svoboden obtok tiskanic po vsem kraljestvu. V Italiji so tiskarski mojstri uživali vsakovrstne privilegije. Na Angleškem je bil Viljem Canton, ki je 1474. tam uvedel tiskarstvo, po svoji smrti slovesno pokopan v Westminsteri opatiji poleg kraljev. Nasprotno pa je na Turškem sultan Bajazit II. svojim podanikom prepovedal razbiti tiskane knjige, in sicer pod smrtno kaznijo. Vendar se je tiskarija vtihotapila v Carigrad l. 1490., in sicer po Judih, ki so tiskali Zbornike rabinskega slovstva. Bajazit II. nasledniki so se pokazali veliko popustljivejši in tiskarjem se ni bilo preveč pritoževati.

.....
»Sokolice« izhaja 20. dne vsakega meseca in stane letno 20 Din.

Urednik Ivan Bajželj v Ljubljani, Poljanska cesta 15/V./3.

Uprava pri JSS, Ljubljana, Narodni dom. Izdaja in zalaga Jugoslov. Sokolski Savez v Ljubljani. Tiska Učiteljska tiskarna v Ljubljani (predstavnik Francè Štrukelj). Poedini broj 2 Din.

Ček. račun 10.932

